

Mile Savić, *IZAZOV MARGINALNOG.
DOMETI KRITIKE LOGOCENTRIZMA U SPORU
MODERNA-POSTMODERNA**

Domaća filozofska scena obiluje danas velikim brojem tekstova koji se tiču odnosa prema dometu i granicama modernog projekta. Spor ograđen pojmovima Moderna – Postmoderna čini, dakle, jednu od najprisutnijih tema u našem aktualnom filozofskom životu. Međutim, koliko se, s jedne strane, može ustanoviti mnoštvo tekstova koji se tiču ovog spora, toliko se, s druge strane, može uočiti značajna nepreglednost u pogledu njegovog predstavljanja našoj publici. Zbog toga treba pozdraviti rukopis knjige Mila Savića *Izazov marginalnog* kao značajan doprinos praćenju i razumevanju savremene filozofije, jer na jednom mestu sintetički i pregledno predstavlja skoro sve značajnije filozofije 20. veka uz jasno postavljenu tačku gledišta koja omogućava autoru, kako uspostavljanje kritičke distance prema vladajućim tokovima savremene filozofske misli, tako i originalno tumačenje filozofskih sporova u njoj.

U rukopisu knjige *Izazov marginalnog* sa podnaslovom *Dometi kritike logocentrizma u sporu Moderna – Postmoderna* Mila Savića (inače tekst uspešno odbranjene doktorske disertacije *Logocentrizam moderne i polivalentnost novih diskursa*) već na prvi pogled uočava se nekoliko slojeva. Prvo: odnoseći se sasvim odgovorno prema filozofijama koje obrađuje u svom radu, Savić nam predstavlja, koliko dokumentovano, toliko pregledno i razumljivo u jednom vrlo čitljivom tekstu osnovne probleme ovih filozofija. Drugo: pošto poseduje jasno teorijsko gledište on uspeva da ih interpretira u odnosu na svoju polaznu tezu koju otvoreno formuliše u uvodnom delu rada. Treće: Savić uspeva da sa svog teorijskog stanovišta celovito sagleda spor Moderna – Postmoderna kao

* Institut za filozofiju i društvenu teoriju/“Filip Višnjić“, Beograd 1996, str. 291.

deo jedinstvenog teorijskog korpusa zapadnog sveta života, dakle, kao jedan moment njegove samorefleksije i kao odgovor na egzistencijalno-praktične probleme koji odgovaraju tom svetu života, ali koji su zbog svog globalnog značaja nezaobilazni u promišljanju savremene situacije u najopštijem smislu. Četvrto: pokazujući, s jedne strane, samoograničenja ovog spora i antinomije koje iz njega proizilaze, i ukazujući, s druge strane, na faktičko prisustvo drugačijih, *marginalnih* svetova života i njihove egzistencijalno-praktične zahteve, Savić daje originalno, sopstveno tumačenje savremene situacije koju odlikuje sučeljavanje mnoštva svetova života pri čemu se ne mogu zanemariti egzistencijalno-praktički zahtevi ni jednog od njih.

I. Rukopis knjige *Izazov marginalnog* sadrži u sebi stanovište da je spor Moderna – Postmoderna jedan moment u samorefleksiji zapadnog sveta života tako da je neosnovano videti u njemu radikalnu novinu i pored radikalnih zahteva koje u tom pogledu izriče Postmoderna. Savić Modernu i Postmodernu posmatra kao dijaloški par. Najozbiljnija ograničenja, kako modernog projekta, tako i postmodernog odgovora na njega, dakle, savremenog zapadnog sveta života, Savić vidi u marginalnim svetovima života koji se Zapadu suprotstavljaju na praktično-egzistencijalnoj ravni upravo sredstvima koje dobijaju od Zapada nakon globalizacije njegovog projekta. Faktičnost marginalnih svetova života je najozbiljnija granica modernog projekta. Da bi ozbiljno zasnovao takvu postavku Savić se prethodno bavi osnovnim problemima savremene filozofije izlažući osnovne pretpostavke savremenog filozofskog dijaloga na primerima Ničeove, Hajdegerove, Vitgenštajnovne, Deridine, Fukoove, Liotarove, Rortijeve i Habermasove filozofije. Tako u prvom delu rada Savić izlaže na koji način se pomenuti filozofi odnose prema tradicionalnoj filozofiji kao metafizici. U drugom delu on predstavlja oblike razlaganja logocentričke paradigme na primerima Ničeove genealogije, Hajdegerove destrukcije metafizike, Vitgenštajnovih jezičkih igara, Deridine dekonstrukcije, Fukoove arheologije i epistemologije, Liotarovog raskola, Rortijevog pragmatizma i Habermasovog pokušaja rekonstrukcije logocentričke paradigme. Treći deo rada bavi se osnovnim pojmovima koji su uporišta za razlaganje logocentričke paradigme kao što su: volja za moć (Niče), jezik (Hajdeger), neizrecivo (Vitgenštajn), (pra)pismo (Derida), strategije i subjektivacija (Fuko), nepredočivo (Liotar), neutemeljeni dijalog (Rorti), komunikativna praksa (Habermas). Već sama

širina zahvata savremene filozofije, ali i dokumentovano i razumljivo izlaganje filozofija, koje su same po sebi vrlo često hermetične, svedoče o autorovoj izvanrednoj obaveštenosti i sposobnosti da razgovetno i sintetično izlaže i najozbiljnije filozofske probleme.

II. Nakon što izlaže osnovna teorijska stanovišta najznačajnijih filozofa savremene filozofije autor uspostavlja odnos između svoje osnovne postavke i pomenutih filozofija tako da ih predstavlja kao izraze jednog posebnog – zapadnog sveta života. On već u uvodnom delu rada ističe:

„...ovaj rad će ispitati sledeće postavke. Spor koji se danas vodi o dometu logocentričke paradigme nije moguće razrešiti samo u okviru zapadne tradicije i zapadne kritike tradicije. Neophodno je uvažiti faktičko sučeljavanje Zapada sa tradicijama koje nisu eminentno zapadne. Jedan od razloga za to je konstituisanje monološke strukture spora Moderna – Postmoderna na osnovu njegove vezanosti za specifično zapadne podsticaje koji mu se nalaze u temelju. Globalne posledice koje proizilaze iz te osnove prevazilaze okvir ovog spora. Univerzalnost posledica koje proizilaze iz planetarne delotvornosti logocentričke paradigme ne dozvoljava više da problem modernog projekta bude samo stvar Zapada. Otpor svih drugih/drugačijih svetova život dozvoljava samo ograničenu operacionalizaciju njihovih jezgara, tako da su modeli zapadne tradicije u njihovim okvirima ograničenog dejstva. Zbog toga ovaj specifično zapadni spor ne može da bude razrešen na liniji koju sam nameće. Razrešenje je moguće istupanjem sa te linije u sasvim novu društveno-povesnu situaciju. U njoj će za razrešenje spora biti presudniji novi praktično-egzistencijalni zadaci, nego dosadašnje pretpostavke na osnovu kojih je spor vođen. U tom smislu bi zamena spora bila neka vrsta razrešenja. Može se, dakle, očekivati da će spor u okviru zapadnoevrpskog samorazumevanja biti pre zamenjen drugim problemima zbog sve intenzivnijeg praktično-egzistencijalnog trenja poredaka zapadnog i nezapadnih svetova života, nego što će biti racionalno okončan. To znači da je spor o i oko logocentričke paradigme na određen način prekoračio sam sebe, da je određenom smislu već bivši, tako da pojmovne figure koje je on izgradio nemaju više onu snagu i značaj kako se u odvijanju ovog diskursa pretpostavljalo.“

Sledeći ovu misao Savić pokazuje kako u svakoj od pomenutih filozofija svet života ima značajnu ulogu kao nereflektovano polazište u razumevanju sveta. U tom kontekstu praktično-političke

implikacije svake od pomenutih filozofija, bez obzira da li se radilo o levom ili desnom opredeljenju, imaju poreklo u zapadnom svetu života tako da se održava evrocentričko stanovište i onda kad se govori u prilog odbrane modernog evropskog projekta i onda kad se on kritikuje. Autor uočava dva toka legitimacije koji se pojavljuju u modernom evropskom svetu života: legitimacija na osnovu racionalističke tradicije i legitimacija na osnovu mitsko-poetske tradicije. Varijacije u pogledu legitimacije između ova dva pola potvrđuju njegovu pretpostavku da je sa stanovišta marginalnih svetova života manje bitno na koji način se opravdava dominacija i pravo na dominaciju evropskog sveta života od toga da se sama opravdanost dominacije ne dovodi u pitanje.

III. Pokazavši da je spor o dometu logocentričke paradigme jedan moment samorefleksije osobenog, zapadnog sveta života, Savić konsekventno sledi zaključke koji iz toga proishode. U tom kontekstu se spor Moderna – Postmoderna pojavljuje kao izraz ograničene povjesno-društvene perspektive, što, dalje, ukazuje na njegovu kontigentnu prirodu i na osobenu praktično-egzistencijalnu motivisanost spora u tom smislu da se on u osnovi može posmatrati kao izraz potrebe za popravljanjem zapadne paradigme, odnosno kao zahtev za obnovom evropskog sveta života kako bi se delotvorno odgovorilo novim povjesnim izazovima. Međutim, smatra Savić, postoji potreba da se vladajući oblici interpretacije logocentričke paradigme suoče sa marginalnim iskustvima u kojim postavka o logocentrizmu nema odlučujuće praktično-egzistencijalno značenje. Ova potreba postaje tim veća što marginalni svetovi života i sami prevode logocentričku paradigmu u okviru sopstvenog razumevanja sveta, ali ne više kao horizont njegovog tumačenja, već kao sredstvo za ostvarenje svojih povjesno-praktičnih ciljeva. Na osnovu činjenice da je moderni evropski projekat postigao globalno značenje, da je on prodro u marginalne svetove života, Savić ne zaključuje da treba potceniti značaj marginalnih tradicija posebno kad se ima u vidu njihova moć prilagođavanja zapadnom projektu uz istovremeno održanje njihovih imanentnih pretpostavki, tako i pogledu „spoljašnje“ granice prema marginalnim i nepriznatim iskustvima. Na primeru Bodrijarove filozofije Savić zatim pokazuje antinomije kritike modernog projekta u okviru Postmoderne. On ističe da pojmovne figure kao što su „kraj filozofije“, „kraj povesti“, „smrt čoveka“... ne treba shvatiti doslovno, već kao momente jednog misaonog eksperimenta koji se suočava sa iscrpljenošću jedne –

logocentričke – paradigme razumevanja sveta. Međutim, interpretacija zapadne povesti kao povesti koju isključivo određuje logocentrizam predstavlja za Savića prenatlažavanje uloge uma u evropskoj povesti, što zatim omogućava da se um optužuje i za ono za što je mogao i za ono za šta nije mogao biti odgovoran. Zbog toga autor smatra da je „logocentrizam“ naknadno izgrađen scenario za odvijanje zapadne povesti, odnosno jedno od njenih mogućih tumačenja. Određivanje odmerenije uloge uma u zapadnoj povesti omogućilo bi da se zaštiti njegova čast i um spasi kao istinsko izvorište i ishodište ljudske egzistencije. U suprotnom, prenatlažavanje njegove uloge preko generalne dijagnoze zapadne povesti kao logocentričke, oslobađa zapadni svet života od odgovornosti za posledice koje izaziva kako u okviru svojih granica, tako i u odnosu na marginalne svetove života, i poništava jedino opravdanu osnovu na kojoj se mogu izgraditi prihvatljivi uslovi opstanka.

IV. Savićevo teorijsko polazište moglo bi se rekonstruisati na sledeći način: Ishodište njegovih razmatranja najznačajnijih savremenih filozofija i njihove interpretacije u svetlu priznavanja delotvornog preuzimanja modernog, što istovremeno znači i evropskog, projekta od strane marginalnih svetova života jeste pitanje: šta je zadatak filozofije u uslovima razlaganja logocentričke paradigme? U okolnostima koje karakteriše doživljaj iscrpljenosti jedne paradigme, što se pokazuje kroz kritiku logocentrizma, taj zadatak bi mogao da bude određen imaginacijom povesnih i egzistencijalnih pretnji opstanku. Pošto se odgovori na izazove opstanka praktično-egzistencijalno oblikuju i na marginama evropskog sveta života, i to u dvostrukom odnosu prema njemu (kao delotvorno preuzimanje i kao određena vrsta otpora), onda se u pogledu anticipacije delotvornih odgovora ne mogu zaobići marginalna iskustva. Štaviše, ona praktično dobijaju jedno paradigmatično značenje s obzirom na činjenicu da se u njima odvija jedan eksperiment svetsko-povesnog značaja u pogledu iznalaženja mogućnosti opstanka, i s obzirom na opštu marginalizaciju koja proishodi iz globalne ekspanzije zapadnog, modernog projekta. Spram krajnjih pitanja mogućnosti opstanka, koja su se nametnula već i sa činjenicom da se u okviru evropskog sveta života njegova dominirajuća paradigma doživljava kao iscrpljena, diskurzivne i praktične forme se marginalizuju. U tom svetlu se omogućava, s jedne strane, drugačije i produktivno samorazumevanje simboličkog referent zapadnog sve-

ta života, i, s druge strane, artikulisanje nepoznatih mogućnosti interpetacije sveta u okviru potisnutih i marginalizovanih svetova života. U tom smislu bi kriza identiteta na Zapadu, koja se često nadoknađuje naglašenim potvrđivanjem suvereniteta, i nereflektovani identitet na marginama mogli da predstavljaju polazište jednog sintetičkog promišljanja koje u jednom polilogu sučeljenih različitih svetova života uviđa neophodnost potrebe njihovog međusobnog praktičnog uvažavanja. Na tom osnovu se pokazuje značaj uzajamnog učešća u pogledu izgradnje osobenih identiteta. Mada se u tom kontekstu spor Moderna – Postmoderna pokazuje kao kontingentno samorazumevanje zapadnog sveta života, Savić u tome ne vidi njegovu nemoć, nego nasuprot očekivanju na prvi pogled on ukazuje da se sa svešću o kontigentnom karakteru spora otvara horizont drugačijeg i produktivnog samorazumevanja zapadnog sveta života u kontekstu priznate delotvornosti marginalnih i potisnutih životnih svetova.

Konačno, rukopis knjige *Izazov marginalnog* predstavlja značajan prilog našem filozofskom životu, kako u pogledu obuhvatne prezentacije najznačajnijih savremenih filozofskih tokova, tako i u pogledu njihove originalne recepcije i interpretacije. Zbog toga sa zadovoljstvom preporučujem da se ovaj rukopis što pre objavi.